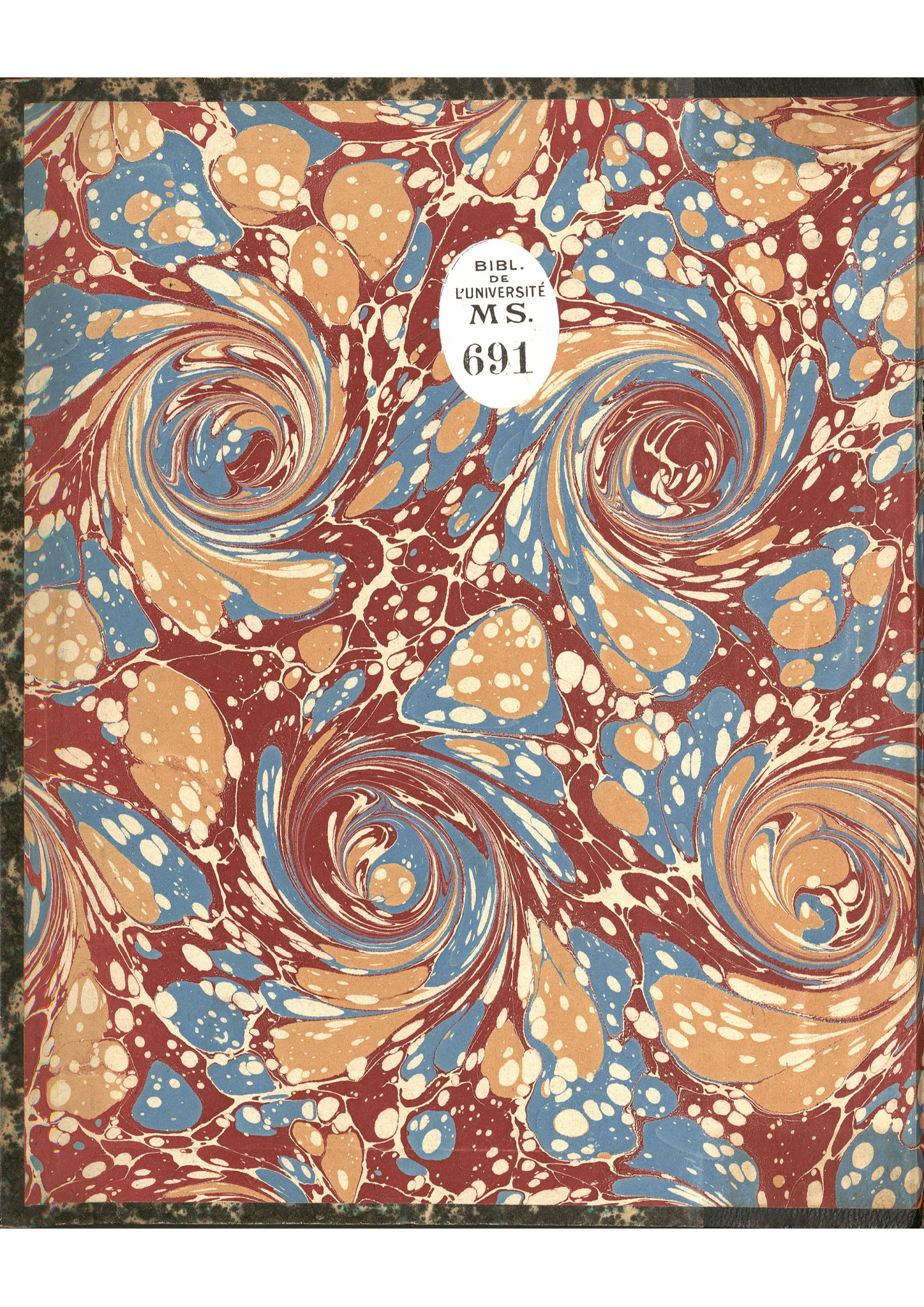

BIBLIOTHEQUE DE L'UNIVERSITE

FACULTÉ
DE
THÉOLOGIE
DE PARIS
THÈSES

BIBL.
DE
L'UNIVERSITÉ
M.S.
691

The image shows the front cover of a book. The cover is decorated with a traditional marbled paper pattern. This pattern consists of large, swirling, cell-like shapes in shades of deep red, blue, and ochre, separated by a network of fine, white, vein-like lines. The overall effect is a complex, organic, and visually busy texture. In the center of the cover, there is a small, white, oval-shaped label. This label contains black text that identifies the book's location in a library collection.

BIBL.
DE
L'UNIVERSITÉ
MS.

691

Volume de 318 feuillets
(moins 33, 143, 220, 228, 239, 272, 301, 302)

20 juil. 1912.

II

Mr Stampignon

70

Thés latin

pour la licence en théologie.

J. B. Charneyr Am Fribourg 15.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

Quod si non sit in natura, sed in arte, et in arte non est in natura.

De iustitia objectiva et subiectiva.

78

- Quid. orat gentem? Prov. XIV. 34. - Quid. ut. sentum incompugnabil. 2. Sap. V. 20.

Prooemium.

- Equum fuit ut instum hanc. Dissertationum theologicarum. Inversum in Christo Deo Dominoque nostro resurgente tanquam rerum omnium alpha et omega, sive principio et fine. jam vero opportunum videtur de iustitia virtute tractare, cum virtute resurrectionis Christi. ingessit hominum montibus generetur et nascatur atque ipse primorum regens nimirum iustitia iuxta Divum Paulum (1. Tim. IV. 8) ab illo mortuorum primogenito resurgente tribuendum abatur, roboratur et crescat. V. de. in diem sicut lux splendet, (Prov. IV. 18) tandemque sit quid optimum quod ad celum denique orabit sublimatur hominem.

- Prestantissima enim habentur animi bona, quae sunt duo praecipua, videlicet scientia et virtus. si vero scientia primum ac praecipuum humanorum bonorum sit ut ait Gregorius Nazianzenus, nimirum inter bona intellectu. si hoc inquam sit semper omnino pulchrum, ut dicit Xenophon, idcirco nobilis ac laudanda, quanto nobilior vero et virtus sine qua omnis scientia nihil prodest et quae sola sufficit ad hominem bonandum veri nobilitandum sive in hac sive in altera praedestinata vita! Virtus enim bonorum omnium naturalium hominis et facili principis, vere gloriae felicitatisque origo, per se nobilis, laudabilis ac amabilis, imo sicut quae nihil ut laude et honore dignum. - Nam virtus est honorum bonorumque omnium semper alma parens et supplementum, malorum expressio, omniumque omnium sive corporis sive animae sive sanctorum remedium, felicitatis perfectum principium, via et porta licet arcta, tamen unica honestatis, honoris thesaurus indeficiens perindeque inextinguibilis pro hominem.

naturaeque humanae de eorum exaltatione.

Virtus, inquam, semper est et principiorum bonorum, dum virtutem est postulare
scaturigo malorum. Videri videtur in virtutis desertoribus imo in rectoribus.
Nam dum illud corrumpit, debilitat, demorat ac contaminat animam,
Dum diuina offendit ad iramque provocat, ligum quicunque tum humana
tum divina, sanctaque humanitati, et naturae officia, viro seroque cordis
in armatis rationem abnubitante impetu contaminat, proculcat,
violatque per fas et nefas rursus, idemque pernam vindictaeque insequentem
perdit. Sic claudis post se ducit atque trahit, auctorum videlicet mali
viris excruciat, indidit, doloribus ramoribus, curis, metu et angoribus torquet,
populos facit miseros, gurgias, edes, bella, incendia, ruinas, calamitatesque
post se trahendo, virtus contra omnia affert bona.

- Virtus ut quos miseros, beatos efficit, opprimos allevat, seruos liberat,
depressos iacetosque erigit, humiles infirmosque nobilitat, inopes recreat,
afflictos solatur, flentis lacrymas extergit, pauperi divitias, lugenti gaudia,
desperanti spem, debilitato robur, perditae salutem, laevi, recti, justique
cultori ac timoristandae pro immortalis compensationis praemia in
sterorum permanens praemittit et affert.

- Virtus ut per quam ornantur et nobilitantur omnia; illa enim vult
semper honoris splendoremque rebus obscuris, dignitatem decorumque
abjectis, vilibus valorum et potentum, vulgaribus existimationem honorumque,
contemptis laudem commendationemque venerationemque acquirere et impertiri.

Virtus ut sola quae nobilitat ac liberos vult efficit homines, dum contra
ut ait Plato de republica: in vitium contra ignobiles, ignavos ac seruos facit.
Quod virtus beatos efficit quos ornat, testis et ipse Cuius in Pisoni:
"Beatus illa, inquit, dum virtute nemo potest, caput Taurum ut res ut non
possit unquam illa res bonus non beatus." Et tamen quidquam aliud non
requirit nec desiderat virtus praeter id, exordium Cuius: "Sicque enim ad
beati vivendum contenta est." Desinit boni et mali.

Quid ut igitur qui non admiratur excellentiam pulchritudinem
splendoremque virtutis? Hinc mirabili dei amoris incitat. "Nihil est virtute
amabilius, inquit Cicero, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum,
qui pro eam propter virtutem et probitatem, eos tam quos nunquam
vidimus, quodammodo diligamus." Cic. de amicis. - Quanta pluris ergo

detinenda et iustitia, cum precelestis sit inter virtutes intellectuales, morales et
etiam cardinales ut infra prius ostendetur.

Quum insuper satis spectatur per se totumque est factum, hominem non ad
id tantum natum esse ut suis concupiscentiis temporalibus solum inserviat, sed
etiam ut finem alium quendam ut commodum bonumque nobilissimum sibi
proponat et assequatur, honestatem scilicet, hoc quoque indagandum, explanandumque
videtur, quid nimirum sit iustitia tum objectivi, tum subjectivi existens,
sive quid honestum iustitiamque quid vero inhonestum, realiter existens, et
quid ratione cognoscibile. - Addendum tandem quod nomen insignatum ad
experientiam propriam compositum sit, nimirum ex veritate una in hac animam
principiorum subversione, et plerique ignorent, cum maximo societatis
contrimento, unde et in quo per se latere dicitur strictum est, quid rectum
quid honestum inhonestumque, occurrente discrimine ita ut per se rectam recta
honestaque sit eadem pravaque voluntas per se atque nefas verum. -

Sed nec me fugit aliunde Tabulam salutis in hoc communi recti honestique
principiorum naufragio, esse datam in recta ratione superna ac transcendente
dei lumine illustrata sequenda, seu naturae rationate revelatione divina
illuminata, tanquam vite supremam legem perindeque in universali recti honesti
iustique observatione, cum teste ipsa sapientia increata, iustitia clarior gentium,
Hoc illud propositum annuendum tractandumque communis enim menti
videtur et utile magisque promanere. Vix quoque rei valde opportuna postquam
in tanta intelligentiam aberratione, morumque corruptela, rationisque sive
per defectum sive per excessum religionis mysticæ pro voluntate Capotice
abdicatæ, sensum servitiis atque voluptatis captivitate, inquirenti mihi
in qua posita sit fons salutis dignitatisque moralis, et virtutis perfecta
motivum seu ratio adequata, statim occurrat velut talis mali efficax remedium
recti, nempe honesti iustique cultus ac religio tanquam omnis virtutis
moralis radix ac forma.

Maximum igitur opus prout videtur et uni cardinalium statuum
nobilissimum nempe iustitiae impromissum incumbens, cum adiut, ingenii
proclivitas, atque illa sit magis utilis prout ac necessaria omnibus, toti
societati, vix theologia, maximèque forum theologicum attingens ad regulandos

4
maris, totam uniusque vitam, tum pro oratore sacro qui debet in iustitiis proce-
re cathedra sicut Noe in arca, tum pro consensu in foro tribunali
peritantis, ad decidendas cum scientia iudicis questionum intricatas implexasque
hic aliquando occurrentes.

- Quod cum ita sint nimirum tanta multi congeries et inundatio, atque
tamen tanta sit quidem in contrarium officina et dignitas virtutis in
genere et iustitia in specie, de illa virtute igitur sequentem tractationem
thesi inque institui proleghi. - Explicandum igitur: quid sit iustitia;
- 2° quod eius obiectum materiale; - 3° quod eius obiectum formale. Unde
triplex articulus et quatuor thesiv.

Articulus I. Natura.

§ I. Vocis etymon.

iustitia nomen proxime derivatur à verbo gustare, gustari, scilicet ad equum, equum
fieri, nempe ad significandam equalitatem quam nomen iustitiæ indicat ac
ipsa constituit inter qui petunt et patiuntur, scilicet inter postulatum seu
actionem et debitum ac solutum prædique inter solventem et solutum. Item
dicitur dicitur Athonas, ex eodem fonte plus minusve proxime idem nomen
derivando et propter eandem rationem ac analogiam, his verbis: Importat enim
equalitatem quandam, ut ipsum nomen demonstrat, dicuntur enim vulgariter
ea que adæquantur, gustari. 2. 2. 57. 1.

§ II. Vocis acceptio.

Omissis variis acceptionibus quædam philosophice latiori, nos cum pro nostro
proposito recipimus iustitiæ sensu proprio, quo sonat ut virtus moralis et quidem
specialis ac cardinalis, quæ proprie est rectitudo seu habitus rectus ordinans
ad alterum et reddendo quod illius est. Quatuorplex, legalis, commutativa, distributiva
et vindictiva.

§ III. Natura et definitio.

Nunc vero aperiamus quæ sit iustitiæ natura et essentia quæ in definitione continetur
et cum illius evolutione simul exponenda in thesi sequenti.

Theo. I

iustitia est virtus moralis firmiter inclinans
voluntatem ad perpetuum reddendum alteri: jus suum ad equalitatem.

- Prob. legitimas definitionis argumenta à priori et synthetico in quo et per

quod ex principiis præcognitis deducitur conformitas. 70: Non definitio prædicta
cum recte definitionis conditionibus, ex hac dicimus collatione seu relatione.

- Nam illa definitio ut legitima seu recte, quæ constat habet conditiones ad
legitimam definitionem requisitas. Proponi autem definitio illa habet conditiones.

- Prob. May. Conditiones enim ad rectam definitionem requisitas sunt tres.
numero, videlicet: 1° ut sit clara; 2° ut sit brevis; 3° Denique ut constet generi
proximo et differentia maxime propria; atque ita res sit. Ergo valet nostra
definitio.

- Prob. Min. per partes, nimirum, prædicta definitio ut:
1° clara. Nulla enim in ea repositus vox ambigua aut obscura aut abstracta
seu absoluta obnubilataque; si quidem voces v.g. virtus; qui summe etc., quibus
constat, sensu obvio et naturali accepto, facile intelliguntur præsertim post
evolutionem sensus ejusdem verbi definitionis singillationem factam. Ergo definitio
ut 1° clara.

- 2° Brevis. Nam talis ut si nulla vox tolli potest quia sensus obscuratur vel
immutatur; atque ita ut in prædicta definitione; si quidem nulla vox tolli potest
quia sensus obscuratur aut immutatur, non v.g. voces: virtus moralis quæ genus
inducant; non voces: qui summe, cum quibus non indicatur objectum, ut patet.
Ergo 2° brevis ut proponi definitio.

- 3° Generica et specifica Denique ut, non constet generi proximo et differentia specifica.
- Et quidem 1° habet notam generis proximi seu infimi. Nam habet voces
illas: virtus moralis, quæ continent hanc proximam et essentialem notam; sequitur
per hanc convenit cum aliis virtutibus moralibus quæ sunt generis. Ergo 1° prædicta
definitio habet notam generis proximi seu genericam.

- 2° Habet etiam notam specificam seu speciei proximam et infimam. Nam habet hanc
vocem nomen: moralis, per quam, etiam solam differentiam specificam distinguitur
a virtutibus intellectualibus. Habet deinde alias voces v.g. utrius: reddens unicuique totum
qui summe, quæ voces continent speciem proximam, in notâ maxime specificâ
objecti, et idem differentiam maxime propriam; si quidem ut constat per hæc
ultima verba seu additionem totius juris, scilicet debiti ad equalitatem iustitiæ
differt non solum a virtutibus theologice sed ab aliis virtutibus moralibus
etiam cardinalibus, ut insuper ab aliis virtutibus maxime affinis, ita ut

Denominantes partes subiectores vel potestates vel annexas iustitiae, quales sunt religio, pietas et aliae. Quae differentia narratur circa objectum, cum religio et pietas non possunt reddere debitum totale. — Ergo 2) praedicta definitio habet notum specificum proximam suam differentiam maximam propriam. Proinde nostra definitio constat 3) ex genere proximo ac differentia maxima propria, per quod convenit omni et soli definito. Aliter est breviter, luculenter et clara. Ergo praedicta definitio tam habet conditiones ad legitimam definitionem procedendi ut vera et legitima et sic stat thes. —

- Sic etiam theologia, philosophia, iuriscientia, saltem quoad quod definiunt eam.
- Omnia argumenta analytica non operationis, rei atque questionis de essentia ac de ratione, quas attingimus vel attingimus incidenter, statim ad iustitiam objectivam transimus.

Articulus II iustitia objectiva.

- Deinde dicendum de iustitia objectiva, prout de objecto materiali iustitiae, namque de natura illius objecti in se et de eius connexion.

§ I Natura.

Per iustitiam objectivam intelligitur iustitia relativi ad unum objectum materiale, non utriusque iustitia in ipso objecto considerata, proindeque hic considerandum est hoc objectum. — iustitia autem objectiva defini potest cum Cuius dicendo quod: ut est equitas per unumquemque rei tribuere, proportionatae cuiusque. II (Cic. Rhet. 2.3.) — Vel breviter: per se iustum unumquemque tribuere. Haec enim definitio abstrahit a subiecto in quantum possibile est, ita ut in ea sord solum appareat objectum per quod iustitia definita non adaequata ad objectum tantum. Et hoc etiam modo innotebit natura rei ex consideratione singularum partium per se disjunctarum, per abstractionem et analysim, ex qua considerationem multiplici et partiali efformatur postea cognitio completa et adaequata rei per synthesis.

- Objectum vero materiale iustitiae est ipsum iustum seu per materiam et realiter consideratum ut infra demonstrabitur. Inquirendum est ergo quid sit iustum.

- I Etymon vocis. Terminus vocis iustitiae vel iustitiae, a voc. iusta, vel a iuxta stare, quod significat propriam aut similem, quoad regulam recti et honesti et iuxta illam.
- 2. Vel dicitur a vocibus ius et stare, quae significant quasi existentiam

certam manifestaque juris potest que doctrinam duntaxat antea habebat
incertam, ignotam, vel oppressam et extenuatam. —
- 3° Vel dicitur, qui a querendo vel a vocando, quia derivationem magis receptam
a latine, quia contrarium quod jurantur, utque juris aut juris ut participium
verbi querere, et ut a participio querere, decedens syllabam querens, qui per unum
quendam litterarum integram completusque reliquatur, ut est si duas syllabas
divides, orationem constituit quae ipsa vox querere non imperium dicat de in-
jus, sed jus duntaxat. —

- 4° Vel dicitur proxime et probabiliter a iusto, cuius vocis est radix imperii prima
syllaba contenta. Constat ex can. qui generale dicitur ibi in quo est dictum quia
iustum est. —

- 5° Magis autem proxime qui a iustitia dicitur ex Alpiano dicitur: ut autem
qui a iustitia appellatur. — Et hoc probabiliter ut quid quid dicant alii in
contrarium contendunt quod iustitia potius a iure non iusto dicitur, siquidem iustum
ut secundum ius. — Confirmatur praedicta derivatio ab Alpiano allegante, ut ius
dictum quia iustum est. — Ita etiam Augustinus: ius enim inquit, est quod iustum
est. —

- 11 Accipientis nomen

- Nomen juris non iusto prout analogum non dicitur, commune, variam significationem
ad verum tamen obiectum vel subiectum reducibile, accipitur. —

- Accipitur subjective sed late et improprie: — 1° pro sententia iudiciali, non prout
in mente iudicis sicut in subiecto consideratur; quia iudex videtur pro tribunali
et sententiam proferens consuetus iudicare, licet aliquando contrarium accidat.
Unde dicitur pro ore iuri dicendo.

- 2° Magis late pro foro, tribunali vel loco iudicii, in quo scilicet ius dicitur et
exercetur; quia quod aliquando denominatur per suum locum et sedem ut reg.
senatus pro corpore personarum tali dignitate insignitarum, contra pro exercitu,
vel pro civibus.

- 3° Minus late pro jurisprudentia non scientia juris, legum, et canonum in quibus
scilicet ius continetur et quia sunt regulae formae et fori iuris. Unde homines
in quibus velut in subiecto inest illa scientia legum appellantur jurisperiti, vel
iuris consultores. — Item praeterea in hac accceptione sumptum qui definitur ab
Alpiano in equi et bonis. —

8
- 4° Pro scriptura et collectione legum et canonum quia jus continetur formaliter
ibi, siquidem sunt illius regula et formula. Unde haec collectio non codex dicitur
cassus juris, qui scriptum, qui vetus novum, communis, romanum gallicum, civile et
canonicum.

- 5° Magis proprie et communiter pro legalis regula juris et iuris quia lex aut
canon non continet jus sub formula regulam juris constituentem. Unde in hoc
sensus intelligendum est sunt haec forma legum, seu ex dispositione, fictione subtilitate
juris.

- 6° Item pro quibus actionibus impotestate formali legum quibusdam dicitur. -
- 7° Stricto et maxime proprio pro facultate et titulo aliquid habendi, agendi vel
omittendi vel expendi ab altero qui vi facultatis, nostre ac titulo sua aut probationem
juris ad id erga nos obligatur, scilicet ut hoc vel illud vel agat aut omittat.
Unde hoc solum dicitur uti, iura nostra, sed et ius alienum, succedere in ius
alterius, transferre ius nostrum in alium, ius illud autem ut activum, passivo
correlativum. Vnde ut jus formale non subjectivum sed quod agitur.

- Accipitur 1° objective
- 1° late et improprie pro eo tantum quod est bonum, rectum honestum et convenient
recte rationi, caritati et humanitati consentaneum, quod est materia seu objectum
materiali et generali omnis virtutis in genere.

- 2° Minus late pro iure generali seu equo, aut equale ac legitimo quod est materia
et objectum legum atque virtutum et obedientiarum, siquidem circa hanc materiam
volunt circa objectum versantur leges sive ferendae sive latae dicuntur quod agendum
vel non agendum ut servetur equitas ejusque precepta. - Est ius objective generale
objectum quo iustitia generalis proinde correlativum. - Unde dicitur in ius
naturale, positivum, divinum humanum veteris et novum, civile, ~~romanicum~~ ^{romanicum} vel
gallicum, vel ~~canonicum~~ ^{canonicum}. Quod constant ex canone in ius generale, dicitur s. ibi, ius
est dictum quia iustum est. - Ex Thomā, 2. 2. 97. ubi dicitur: ius non est lex
sed id quod lege prescribitur non monstratur saltem in legibus divinis et specialibus.

- 3° Proprie pro iure seu equo aut equale particulari, seu pro objecto alteri ex
iustitia propria id est particulari debito. Quae significatio magis est in usu.
Nam ius sic acceptum ad propriam iustitiam refertur maxime solent. Unde
Angelicus 2. 2. 67. 1. hanc dicit esse primam rationem et significationem
iuris simpliciter nomen dicti. Quod ius est objectum materiale passivum et

particulare iustitiae scilicet particularis, siquae correlativum typusque speciei. 9
Quod sensu rei mea dicitur per inane, et ut patius obiectum iuris quam per
ipsum.

- li Magis propriis et strictis ac strictius vero pro iusto id est quo et quali speciali
ac stricto, alteri rigore debita. Nimirum et per quod alteri debetur debito legali
id est obligatione iustitiae commutativa, hoc ut in obligatione perfecta et stricti iuris,
ad quod reddendum et quidem ad aequitatem quae lege adstringitur. -

- per autem illud obiectum seu rei ipsius ac alteri tendenda aut actio omnis
prestanda, ut patet iuris actus terminus, per passivum iustum, debitum per
appellatur atque ut iurissimum iustitiae specialis obiectum materiale, ut ostendendum
est. De quo propterea per se patet et sequitur propositi nostri rei ut ut obiectum
materiale iustitiae obiectivae, hic speciatim agendum est. - Unde quartus ratio primaria
objecti materialis iuris quod ut sequitur articuli. Sed antea magis praeiudicium
exploranda natura iuris non solum in varia acceptatione ut jam factum est
sed etiam in duabus divisionibus ad inspicendum quodnam membrum seu
species sit verum obiectum materiale iustitiae.

- 111 Definitio iuris obiectivi.

- 1 per propriis dictum seu particulare de quo hic est questio per obiectivi et passivi
Definitur: per est iustum seu quale alteri debitum ex obligatione iustitiae, ita ut
habeat legitimam potestatem ad illud exigendum. -

- 1 dicitur iustum seu quale nempe medium inter plus et minus iuris seu
facultatis. Quae verba indicant iurissimum iustitiae obiectum materiale. -

- 2 Alteri: quae vox indicat terminum seu obiectum sui iuris nempe actum
seu subiectum in quo est potestas exigendi.

- 3 Debitum, quae vox designat obiectum formale iustitiae seu quale, quatenus debitum,
cum illud debitum sit ratio iustitiae seu reddendae rationis substitutionis.

- li Ex obligatione iustitiae quae vox exprimit differentiam propriam iuris
proprii dicti relati ad per improprii dictum.

- 5 Ita ut habeat legitimam potestatem ad illud exigendum. Haec verba sunt
tantum explicativa definitionis non autem necessaria, cum hoc id est potestatis
seu iuris actus in alio continetur et sequatur a iure passivo seu obligatione
compactis scilicet debitoris ad rem prestandam. -

§II Divisio.

- I. *ius latè acceptum* dividitur *pro materia analogica* in *naturale ac Divinum* vel *humanum* seu *positivum* potest subiri *legi naturali vel Divinae vel humanae*.
- 2. *ius humanum* dividitur in *civile vel ecclesiasticum*, *vetus vel novum publicum vel privatum* potest subiri *legi civili vel canonicae* vel habet *pro objecto bonum publicum vel privatum*.
- II *ius propriè et strictè sumptum* ratione *termini* dividitur. - I. *in personale et reale* seu *quædam rationis vel propriæ*. - *Personale* strictè sumptum est illud quod uni *personæ* competit in *aliam* v.g. *superiori principi in subditis inferioribus*.
- Et *Definitur* legitima *potestas gubernandi subditos in eorum communi*.
- *Reale* est illud *ius* quod quisque habet in *re* suas aut sibi *debitas* *propter* *definitum* per *potestatem* ad *aliquid* et *quidam* in *proprium* *communi*.
- Quod *ius reale* est *etiam* *latum* *dat* *imperfectum* vel *perfectum* et *strictum* et *sic* *proinde* *objectum* *iustitiæ* *imperfecto* vel *stricto* et *commutativo*, ut v.g. *ius pauperis ad elemosinam* vel *condictoris ad pretium ab emptore*.
- 2. *ius reale* seu *propriæ* dividitur ratione *objecti* in *ius in re* et *ius ad rem*. - *ius in re* est *ius* quod aliquis habet in *re* *quædam* *re* et *obstantia*, idemque *conferit actionem realem* quæ *nominum* *rem* *ipsam* *afficit* in *quascunque* *manus* *dominatio*. - *ius ad rem* est *ius* quod quis habet ut *re* *debita* *fiat* *re*, idemque *dat actionem tantum personalem*, *non directè* *attingit personam* *Detentoris* quæ *est* *solum* *obligatus*.
- 3. *ius autem* in *re* *subdividitur* in *plenum* seu *completum* et in *semiplenum* seu *incompletum* prout *completum* *propriæ* *rei* et *fructuum*, vel *solum* *fructus* seu *fructuaria* et *usum* quæ *casu* *ius* *istud* *est* *indirectum*, *oppositum* *directum* cui *debit* *sola* *indagari* *proprietate* *rei*.

§III Connexio.

- Ex dictis ergo *insinuat* et *declarat* *etiam* *hic* *non* *in* *forma* *quid* et *quæ* *est* *objectum* *materiale* *iustitiæ*, quibus *nam* *illâ* *connexio*. *Nam* *igitur* *post* *istas* *propositiones* *preparatorias* *ad* *positionem* *assertivam* *in* *forma* *et* *ad* *aliam* *probationem* *scilicet* *passivam* *iuris* *quatenus* *objectum* *formale* *iustitiæ* *existens* *et* *inter* *istâ* *connexione* *consistentis*.

Thesis II

- *ius* *scilicet* *iustum* *namque* *reale* *passivum* *et* *alteri* *debitum* *est* *objectum* *materiale* *iustitiæ*.

11

- Nemoque qui ea notione et definitione generat nobis permissa, quae iam iustum aut per alteri debitum adsignaturque secundum aliquam equalitatem modum seu gradum denotat ac designat, iustitiae virtuti ut speciale objectum attribuit illud quod constituit in diversis gradibus prospectum iustitiae correlativis, ita ut pro iustitia perfecta objectum istud materiale sit per alterius perfectam passivam sumptum, seu per alteri stricti debita.

- Prob. I Argumento intrinseco.

- a) Nam illud est objectum materiale virtutis quod est genericum et non exclusivum seu eorum quod versatur illa virtus non excluditur sed ita ut circa ipsam aliae quoque virtutes versari possint. Atque talis est res ut actio seu ius debitum et reddendum, proutdam religio, pietas, gratitudo, misericordia, amicitia quae sunt praeter iustitiae potentiales versantur etiam circa ut actiones re. Deo, parentibus benefactoribus pauperibus et amicis debitas ut iustitia officitas aut ab aliis etiam virtutibus imperatur.

- b) Deinde qui generale seu legitimum acceptum pro eo quod lege statutum non solum est objectum materiale iustitiae per se totum legibus sed etiam obedientiae et omnis ad hanc virtutis. Ratio est quia lex in omni materia virtutum aliquid statuit.

- c) Eandem rectum, bonum, honestum, et iustum quod est objectum iustitiae est etiam objectum quod omnis virtus intendit et prestat seu conquistat. Ergo iustum seu res actionis iusta et alteri debita, seu qui objectivum reale alterius passivi sumptum est objectum materiale iustitiae in suis gradibus extensionis.

- d) Constat ex definitione ubi dicitur qui accipi non formaliter sed obiective prout est debitum rigorosum ex capis violationis proximi tangitudo moralis et obligatio institutionis.

- Prob. II^a Argumento auctoritatis, ex communis sententia theologorum post Thomam.

- Thomas angelicus affirmat quod si iustum sit, ut speciale objectum, virtutis iustitiae attribui, et hoc demonstrat his per. verbis. Dicendum est enim quod iustitia proprium est inter alias virtutes, ut dicitur. Commune in his quae sunt ad alterum. Importat enim generalitatem quamdam ut ipsum nomen demonstrat. Dicuntur enim vulgariter ea quae ad quatuor iustitiam. Aequalitas autem ad alterum est. Aliis autem virtutibus prospiciunt. Beneficentia saltem in his quae si conveniunt secundum seipsum. Sic ergo illud quod est rectum in operibus aliarum

virtutem ad quod tendit intentio virtutis quasi in proprium objectum; non concipitur nisi per comparationem ad agentem. Rectum vero quod est in operatione iustitiae etiam praeter comparationem ad agentem constituitur per comparationem ad aliud. - Illud enim in oper. iustitiae dicitur esse iustum quod respondet secundum aliquam aequalitatem alteri sive reparatione mercedis debita pro servitio impenso. Sic ergo iustum dicitur aliquid quasi habens rectitudinem iustitiae, ad quod terminatur actio iustitiae, etiam non considerato qualiter ab agente fiat. Sed in aliis virtutibus non determinatur aliquid rectum etiam secundum quod aliquem aliter debet ab agente. Et propter hoc iustitia pro aliis virtutibus determinatur secundum suum objectum quod vocatur iustum. Et hoc quidem est jus. Unde manifestum est quod jus est objectum iustitiae. 2.2.57.1. -

- Unde brevius et in forma nobiliore sic argumentamur. - Omnes virtutes habent objectum, nempe bonum aliquod perfectionis subiectum. Sic iustitia habet pro seipso ordinem hominum ad alios, seu ad bonum aequale erga omnes, sed hoc importat aequalitatem, siquidem opus officinae praestandum sunt actiones quibus jus suum cuique tribuitur, et alii habent pro officii objecto officium perficiendi hominibus erga seipsum per rectum sive bonum agendum. Atque illud rectum non denominatur nec attribuitur nisi referatur ad subiectum agens vel passivum accipiendum, vel objectum formale virtutis. Ideoque ex in relationem iustitiae. Sic rectum iustitiae dicitur iustum et debitum relate ad debitorem et creditorem cui debetur et rectum prudentiae dicitur res prudent. Ergo rectum iustitiae agens est et dicitur quo dicitur iustum, siquidem jus primo impositum est ad significandam rem iustam. Ergo jus quantum est res iusta, seu debitum alteri aequale et adequatum secundum aliquam aequalitatis modum est objectum materiale virtutis iustitiae.

- Ita etiam sentit Bernardus dicens, quod jus sic dictum est quia est iustum, (Ethic. 1.3.) atque quantum est objectum iustitiae. Ergo.

- Ita etiam Cassiodorus dicens, quod objectum materiale iustitiae jus alterius passive sumptum seu res alteri debita. - Idem philosophus et cum illo alii philosophi idem affirmant. Et Orosius, inquit, talem habitum voluit dicere iustitiam a quo operativum iustum duntaxat. 1. Ethic. c. 1. - Ita quoque alii auctores philosophi. Ergo jus reale passivum seu iustum alteri debitum est objectum materiale iustitiae. Ergo stat illud.

- Confirmatio

- Nec obstant objecta, nempe: - I quod iustitia versatur etiam circa
passiones moderandas, nam circa illas sic propter hoc versatur scilicet imperativè
tantum non obiectivè non immediate, ergo versatur obiectivè circa solas actiones
aut res iustas. - Proinde officium iustitiæ non est impedire immediatè
iram vel voluptatem ^{inordinatamque} nimiam hominis sed prestare quod unicuique debitum est.
Attamen indirectè et per accidens non imperativè impedit iram, voluptatem
aliasque passiones quæ possent eam ab officio suo impedire, sed hoc obstantia
tollit per alias virtutes his libidinibus oppositas cum istæ passiones sunt
objectum materiale tollendum circa quod prædictæ versantur virtutes. -
- Nec refert ad thesiam quæd jam tanquam de bono et equo vel tanquam
lex et regula iuste acceptum, sit objectum prudentis tantum non vero iustitiæ.
Nam ius in hoc sensu est impropriè sumptum non vero propriè et obiectivè
sumptum sicut in thesi. Ius istud dico non est verum seu hoc non ius non
significat verum ius proprium et obiectivum. Qui sensus excluditur à
thesi quæ includit solummodo iustitiam seu obiectivum ac proprium.
Nam nomina detorqueantur à primariâ suâ significatione ad alia rei
extranea designanda. Sed prima significatio iuris est designare ius
passivum sive obiectivum seu deum alteri debitum seu quæ iustum. Patet
igitur ius sive iustum esse materiale objectum iustitiæ. Ergo stat adhuc thesis.
- Hinc ex dictis inferatur etiam quid sit in specie illud objectum materiale
iustitiæ. Nam est iustum et equum seu debitum. Illud vero iustum alteri
debitum ius morum vel iustum ut sit aut actio debita, sanctio vel quasi
sanctio, bonum fortune vel corporis vel animæ, propriè vero et propriè
dominatum seu ius proprietatis sive perfectum sive imperfectum, sive directum
sive indirectum, possessio nuda aut usufructus, servitus, ius in re vel ad
rem, varia denique bona sive corporis sive animæ, ut vita, membra, honor
fama, libertas, civitas, actus et opera, ^{bona} fortune ut prædia, agri, mobilia
et immobilia quæ possunt esse obiectum dominii seu iuris proprietatis
iusti et debiti, adeoque objectum obiecti, scilicet illæ res et actiones quibus
ius suum cuique tribuitur. - Sic constituitur materiale iustitiæ
objectum et cum eâ connectitur ac consistit cum suis conditionibus
quæ sunt eadem ac conditiones materiæ iusti ac dominii. -

- Hinc 1^a ex dictis ubi de acceptione, definitione quae inferitur per latet et generaliter acceptum esse objectum materiale iustitiae eodem modo proportionate et correlativum id est latet accepto seu iustitia generalis aut potius obediencia; quae vera acceptum stricte seu pro iusta speciali scilicet pro eo quod ut aequali et alteri debitum est objectum materiale iustitiae stricti sumptis seu particularis et commutativae seu quae objectum materiale quoniam quae in abstracto sumptum.

- Hinc 2^a eruitur etiam existens realiter non in parte rei iustum et honestum contra adversarios tuos veteres tum recentiores negantes illam objectivam realitatem existentiam admittentes tantum ut bonum et iustum aliquid duntaxat subjectivum et mutabile atque arbitrarium seu libitum pro ratione.

Articulus III. Iustitia subjectiva et formalis.

- Eandem agendum est de iustitia subjectiva et formali secundum subjectum et de objecto formali iustitiae; haec enim sunt res seorsim identicae deest scilicet ratione connexa, siquidem objectum formale seu subjectivum constituitur ex objecto et subjecto atque ut eorum nexus in quo respicitur existendo existentiaque iusti adaequati et formaliter sumpti. Quae cum ita sint connexa inquirendum ut ergo prius: - si quid sit subjectum iustitiae subjectivae; - 2° deinde quid et unde oriatur objectum formale, at persequi quid sit iustitia adaequati et formaliter accepta.

§1. Iustitia subjectiva quae subjectivum et subjectum.

- Iustitia subjectiva nihil aliud est quam iustitia ex parte subjecti immediati vel immediati nempe ex parte hominis vel voluntatis considerata. Tunc per abstractionem consideratur plus minusve stricte pro modis seu modificationibus duntaxat subjecti. Valis ut in hoc sensu habitus iustitiae voluntas aut inclinatio voluntatis ad iustum. Valis ut etiam formula seu regula iusti deest sententia quaedam iudicii aut lex in mente legislatoris aut scientia juris aut lex seu quae constitutum. - Haec iustitia analogum quid est et correlativum iustitiae obiectivae; sicut enim iustitia obiectiva se habet erga obiectum seu quae obiectivum ita s. habet subjectivam relati ad subjectum seu quae subjectivum.

- Definiri potest habitus iustitiae operativus. Vel cum angelico: "Habitus

secundum quam aliquis constanti et perpetua voluntate juri ducit unicuique
tribuit. 2.2.58.1. Vel etiam causa phisologica & ethica: ut iustitia et habitus secundum
quam aliquis dicitur operatorius iuxta electionem iusti. Huc reducitur
quoque definitio per voluntatem a jurissconsultis data.

- II Jus autem subiectivum, activum quoque appellatur quatenus sit facultas seu
potestas agendi aut erigendi aliquid nomen delictum ab altero, scilicet rem
aut actionem actionis omissionemque. Est correlativum iuri passivo, siquidem
est ipsum jus expectatum in altero agente non obligate, dum aliud est jus
expectatum in patientia non obligata apud quem sit delictum objectum cui
inheret, jus objectivum quod providetur iustitiae congruitur cum passivo et quasi
cum ipso identificatur.

- Jus illud duplex ut sibi invicem correlativum utpote consistens in iustitia
que sit virtus ad alterum propter rationem reddentem. Ex qua eadem compartitur
seu terminatur activi, in alterum seu compartitur quo sit terminus passivus aut
in illius bona nascitur ut requiritur in illo delictum seu obligatio officiumque
servandum: unde vel quod dicitur iuri activo compartitur seu terminatur activi. Iustum
enim imponit iustum et obligans obligatum ac jus in iure importat
obligationem in alterum, unde novum correlativum sit ratio causaque alterius.
Ex origo et principium duplicis huius connexionis et relationis juris nomen
activi et passivi.

- Definitio juris subiectivi
- Jus subiectivum, activum et formaliter inceptum seu subiectivum definitur
communiter facultas seu potestas legitima ad aliquid agendum vel habendum
aut retinendum ex obligatione iustitiae.

- 1° Dicitur facultas seu potestas scilicet habitudo, modus essendi relatio moralis
seu habitudo ad aliquid. Nam potestas est aliquid morale nomen auctoritas
et quidem legitima. Hec autem potestas seu facultas habitusque moralis
concordatur tria habet. - 1° vel per modum potentis ut quando ut jus ad
aliquid agendum vel retinendum. - 2° vel per modum potentis passivi,
ut in iure quod habet ut alius, ut custodiri, ut tibi servatur, ut
obscitas et impedias aliquid.

- 2° Legitima seu a lege aut titulo, aut contentione concessa, cum sit

potentia tantum moralis, ideoque iusta non physica. Potestas enim legitima est auctoritas divini humanæ legi consentanea. Ratio ut quia potestas que secundum legem non competit non ut juri sed rei, violentia et injuria ideoque juri destructiva.

- Quoad originem hae potentiae duntaxat moralis oritur in homine ex aliquâ Dei hominibus ordinatione vel deputatione seu delegatione vel concessionem sicut in magistratibus, duces, reges. - Legitimitas oritur à titulo iusto cui innititur et duo importat: - 1) concessionem validam à lege naturali vel positiva; - 2) ut potestas que ab auctore lege conceditur ab aliâ non reprobatetur. -

- 3) Ad aliquid agendum vel habendum seu obtinendum scilicet ad aliquid vel faciendum vel emittendum vel prohibendum, vel obtinendum vel eo utendum vel de eo disponendum, in damnum commedum. Quae locutio: ad aut in aliquid designat omne objectum materiale iustitiae scilicet rem vel personam vel actum aut emissionem aut functionem. Nam ex Justiniano à omni juri quo utimur vel ad personam pertinet vel ad rem vel ad actionem. Inst. l. 1. §. 3.

- 4) Ex obligatione iustitiae, nempe in parte alterius, cum sit terminus à quo seu principium à quo actio vel res debita derivatur, ad terminum actionem seu subiectum. Quae verba indicant scilicet rei huius facultatis alios ligare legatosque erga nos remanere. - Ratio ut quia juri in uno supponit obligationem in altero seu counterpart alioquin vanum esset et illusorium, sunt enim hae duo coeae et correlativae. Quae verba indicant etiam objectum formale iustitiae propriæ seu debitum ex iustitiâ et differentiam propriam. - Unde à quibusdam in definitione ponitur illius obligationis violationem esse et constituisse injuriam cum sit obligatio iustitiae seu stricti iuris. Ratio quia injuria nihil aliud est quam violatio juris perfecti violatio, quae fit quando jure manente, contra illud agitur.

- juri autem illud acceptum plus minusve improprie correspondet gradu proportionato iustitiae plus minusve lato et improprie dictae scilicet generali vel particulari.

- Item de videtur sicut juri simpliciter dictum ratione seu extensionis seu perfectionis seu objecti, scilicet seu generale vel particulare, seu divinum

vel humanum, in naturale vel positivum proportionate et eodem modo 17
ac quod predictum in eorum generatione recidit. -

- III Subjectum autem iustitiae dicitur omnis virtutis ut in genere illud in
quo illa existit, nempe anima non homo. Nam duplex est subjectum
habitus seu virtutis, nempe remotum seu mediatum et proximum seu immediatum,
prout est illud in quo mediate vel immediate recipitur virtus. Unde manifestum
est quod homo aut personae iustitiae capax aut anima sunt subjectum
remotum remotissimum iustitiae et potentia voluntatis est subjectum illius
proximum ac immediatum. quod demonstrandum est.

Chor. 113

- Voluntas ut virtutis iustitiae subjectum simpliciter distinetur.

- Prob. I^o argumento intrinseco.

- a) Nam illud est subjectum virtutis per quod constituitur, desinitur et denominatur
habitus et idcirco illius. Etiam rigenter auctoritas ac inter homines usus non
loquendi videtur quod per figuram seu fictionem dormiens vel conticens
seu potentia denominatur, designatur per rem contentam seu habitum
et vice versa, sicut effectus per causam et totum per partem. Atque ita
est de subjecto iustitiae. Nam per illam potentiam scilicet per voluntatem
designatur, desiniturque habitus seu virtus nempe iustitiae quaeque sedes. Etiam
in sua definitione iustitia desinitur per actum seu modificationem
habitus in potentia nempe per inclinationem voluntatis in iustitiam
verbis: virtus inclinans voluntatem. Ergo.

- b) Deinde subjectum est illa potentia per quam desinitur virtus, sequens
virtus subiectationis in potentia ad quam pertinet et cui tribuitur. Atque
ita est de voluntate et de iustitia in eius definitione. Nam in definitione
praestata in quibusdam datis iustitia desinitur formaliter et expressi
voluntas: nempe accedens et proposita voluntas quae datur cuique tribuendi
que vox voluntas demonstrat potentiam. Ergo voluntas est subjectum
iustitiae.

- c) Tandem subjectum est illa potentia per eam actum denominatur
et explicatur seu desinitur ipsa virtus. Etiam patente iuxta angelico
(2.2. 58. 1.um) est consuetum quod apud aptos habitus per actus

Definiatur tamen fides ut credere quod non videtur, utique ita est de habitu seu
virtute iustitiae. Nam in praedicta definitione videtur perspicere, iustitiam defini
per actum voluntatis. Unde in his verbis voluntas constans et perpetua, vir
in istis voluntas tribuenda. Etiam hoc asserit etiam angelicus ipse, dicendo
quod voluntas significat actum. Ergo voluntas est subjectum virtutis
iustitiae proximum et immediatum, sed ratio est quod subjectum modicum
cum sit radix voluntatis quae est potentia rationalis; quia iustitia
equidem si non est essentia, sit rectitudo, sit talis tamen accidentaliter
et indirecte habitus secundum quem aliquis recte operatur et cult. 2.2.58.1.

- Prob. II. Argumento extrinseco, seu auctoritatis.

- Nam angelicus ipsa assertionem seu conclusionem propter et sic vincit
Ratio illius est quod illa potentia est subjectum virtutis ad inque potentis actum
rectificandum virtus ordinatur. Iustitia autem non ordinatur ad dirigendum
aliquem actum cognoscitivum. Non enim dicimus iusti ex hoc quod aliquis
recte cognoscens. Et ideo subjectum iustitiae non est intellectus vel ratio quae est
potentia cognoscitiva sed quia iustitia hoc dicimus quod aliquis recte agens,
sed cum proximum principium actus est vis appetitiva necesse est igitur
quod iustitia sit in aliqua vi appetitiva, sicut in subjecto. Est autem duplex
appetitus, scilicet voluntas quae est in ratione seu parte superiori animae
et appetitus sensitivus consequens apprehensionem sensum, qui dividitur per
irascibilem et concupiscibilem ut in v. habitum et 2.2.18.2. Respondetur autem
universum quod ducunt non potest procedere ex appetitu sensitivo; quia
apprehensio sensitiva non se extendit ad hoc quod considerari possit
proportionem animae ad alterum, sed hoc est propriae rationis. Unde iustitia
non potest esse sicut in subjecto in irascibili vel concupiscibili, sed solum
in appetitu rationali seu voluntate. 2.2.58.4.

- Item sicut etiam Aristoteles, definiens iustitiam per habitum voluntatis,

dicendo quod est iustitia est rectitudo voluntatis propter se servata.

- Ita etiam philosophus, qui videtur merito ac recte ex thoma ibi. Definiens
iustitiam per habitum et actum voluntatis non subjectivi ut patet ex libro
v. ethic. c. 1. ubi dicitur: "Habitus vero est virtus itaque omnes talem habitum dicunt
iustitiam velles quo homines apti sunt ad res iustas agendas et quo

gusta agunt et volunt gusta. — Nec obstat quod iustitia dicatur voluntas
 quandoque et late ac causaliter tantum, ex dictis, quidam voluntas est appetitus
 rationalis, id est rectitudo rationis, quae voluntas dicatur a voluntate imperiosa et
 producens, propter propinquitatem ad rationem, namque retinet voluntatis
 per participationem. 2. 2. 88. h. Ergo voluntas est subiectum iustitiae simpliciter
 dictum, praecise stat. theoreti.

SII Objectum formale

hanc considerandum objectum formale iustitiae, quoniam relatio cum objecto
 materiali et cum subiecto, amborum enim est consequens et necess.

I. Nunc inquirendum est ^{I. Natura.} quid et quale sit objectum formale quod
 iustitia post similem inquisitionem factam de objecto materiali. Sunt enim
 non tantum connexa illa duo objecta consideranda, sed etiam identica in re,
 id est realiter quid unum et idem. Nam objectum formale omnis habitus
 sive intellectualis ut scientia, sive moralis ut virtus, iustitia, nihil aliud est
 quam specialis modus seu respectus et relatio objecti materiali, scilicet
 est objectum materiale ipsum sub speciali respectu consideratum et in actione
 intentum, ut magis patet infra.

II Quotplex.

Observandum est etiam hic, sicut pro objecto materiali, quod objectum
 formale est variè acceptum et diversum, sicut iustitia cui respondet. Proinde
 est generale seu bonum commune, et quod tale est ratio obediens aut
 iustitia generalis, vel est particulari seu bonum debitum quod particulari
 est tunc est ratio iustitiae particularis, ut commutativa.

Hinc objectum formale iustitiae generalis seu obediens est quod acceptum
 pro iustitia in genere formaliter. Nam hoc quidem est ac legitimum seu
 lego statutum formaliter sive legitimum formaliter tale, ut videtur
 objectum formale obediens quod idem est, scilicet et facit omnia quae ut proceptum
 diversum et etiam licet in eadem specie iustitiae, scilicet quod gradum
 nobilitatem vel principium iustitiae cui annexatur. Et ita licet sit compositum
 materia iustitiae, quae est debitum, materiam illud potest esse ratio debiti naturalis
 vel positivae divinae vel humanae, et ita per se derivata proportionem
 iustitiae seu iuris divini, cuius illud materiam est objectum formale.

III Origine et propriétés.

- Quale autem est quod sit illud obiectum non ex qua acceptione non parte juris, sed ut terminum constitutum: quod videlicet actualis et in concreto sumptus, non ex qua domini parte actus iustitiae, nascatur et offeratur, inquirendum est. Obiectum vero formale non est quod acceptum pro loco saltim proprii loquendo. Ratio quia lex non est motum non ratio iustitiae iuris, sed regula tantum iuris iustitiae et quae formula non forma extrinseca. - Nec consistit illud obiectum formale quod in iure subjectivo non sumptus pro potestate legitima quae vocari potest obiectum formale cui non reflexum, attamen cum eo connectitur ratione originis et dependentis eique correlativam est, sicut subjectum quod non actum correlativum est quoque subjecto a quo id est passivo non terminus quo ius determinatur ex una parte debetur.

- Nam in omni iustitia sicut in omni alia virtute, distinguitur obiectum formale quod et obiectum formale cui. - Obiectum formale quod non simpliciter dictum est illud quod iuxta virtutem intendit ex dictis et prestat in actu exteriori. - Obiectum formale cui, identificatur cum subjecto activo iuris, et est ille homo cui ius est debitum et tribuitur. Sub hoc respectu reversibilitatis debetur ut subjectum obiectumque formale, quasi passivum non potius reflexum sive scilicet provenit obiectum debitum, viz. per contractum et ad quod redit per traditionem aut restitutionem, vel scilicet quantum ius habet ratione cuius aliquid est illi debitum tradendumque. Nam ex iure ipsius in mea bona existit in me obligatio tradendi illi debitum quod predictum quod ius adequat et exhaust. Proinde ius quod existit in subjecto quod, id est in formali obiecto cui, est in illa utraque ratio obiectiva non principium unde tota ratio non forma iustitiae pendet.

- Hinc patet subjectum quod et obiectum formale quod esse identica in se; attamen prius ut actum, relati ad potestatem non exigentiam rei, et posteriori passivum relati ad acceptionem. Item patet subjectum quod, seu obiectum formale cui, idem esse ac terminum qui est correlativus esse relationi operationis, subjecto formali quod, quod idem est ac terminus a quo. - Item patet obiectum formale quod iustitiae pendere et derivare ab obiecto formali cui eique subordinari intrinsece. Ratio adest ut quia iustitia in opere suo intendit satisfactionem

quis alterius, non id quod quis alteri debet. Porro debitum non potest esse sine quo actu in altero. Nam illud qui non actuatur ut correlativum debiti, non quis passivus, qui nihil aliud est quam effectus quicquid activi supponunt necessario causam ac rationem non qui actum.

Thesis I

- Jus non justum et aequale quatenus debitum ut objectum formale justitiae.

- Prob. I argumento intrinseco.

- Nam ex notionem objectum formale virtutis nihil aliud est quam ipsam objectum materiale quatenus consideratur sub quadam speciali respectu sub quo ab aliis virtutibus non attingitur. Siquidem quando objectum prout taliter consideratur, tunc consideratur formaliter non in forma, secundum et propter illam, non potius consideratur ipsa forma non qualitas objecti in abstracto, id est ipsa ratio constitutiva debiti, quod est motivum proximum. Atque qui scilicet passivum non justum et aequale quatenus alteri debitum atque reddendum et quidem ad aequalitatem est objectum materiale ita specialiter spectatum, ut sub illo nimirum respectu sub quo ab aliis virtutibus non attingitur, ideoque distinguitur. Ergo qui non justum quatenus debitum est objectum formale justitiae.

- Etiam bonum justumque attingitur ab aliis virtutibus sed non quatenus alteri debitum prout ad aequalitatem. Nam prudentia fortitudo temperantia operantur bonum et justum sed non attingunt illud quatenus alteri debitum sed sibi. Item liberalitas reddit bonum sed non debitum alteri, non quatenus qui suum cuique non qui alteri sed quatenus proprium qui bonumque dantis et indebitum. Item religio pietasque praestat debitum lato sumptum sed non strictum non non aequale nec ad aequalitatem. Ergo qui non justum et aequale quatenus debitum reddendumque ad aequalitatem est objectum formale justitiae, non tandem brevior ratio debiti est ipsa ratio justitiae.

- Prob. II argumento extrinseco non auctoritatis.

- Ita enim docentur theologi. Nam objectum formale quatenus actu intenditur et obtinetur a voluntate est idem ac actus proprius virtutis, siquidem hic constituitur ex fine qui ut ipsam objectum formale non final-intrinsecum.

Atque ex Thomā proprius actus iustitiae est reddere unicuique quod suum est. Et probat Dico. quod materia iustitiae est operatio exteriorum, secundum quod ipsa vel res quae per eam operationem debet iustitiae utimur, proportionatur alteri personae ad quam per iustitiam ordinamus. Hoc autem dicitur esse suum unicuique personae quod ei secundum proportionis aequalitatem debetur. Et ideo proprius actus iustitiae nihil aliud est quam reddere unicuique quod suum est. Vnde proprius effectus iustitiae est dare actui materiali iustitiae formam specialem seu speciem et formam debiti quod unicuique reddendi, quae forma traditionis nihil aliud est quam objectum formale seu modus informans proprium actum virtutis. Ergo actio prout strictè debita est ad aequalitatem reddenda quod est simul actus proprius iustitiae, et illius objectum formale. —

— Ita etiam Locius sentit et probatur. Si quis inquit accipiat pro iusto speciali quod est aequale alteri debitum, sic est objectum formale iustitiae particularis. Probatur quia in peculiari ratione dicitur iustus qui hanc aequalitatem debitam amat intendit et servat. Injustus qui eam non servat, ut patet in contractibus. Ergo haec aequalitas quatenus debita, est objectum formale iustitiae. Patet consequenter, quia objectum formale cuiusque virtutis est illud bonum honestum quod per illam virtutem in opera intenditur. Ergo in illa ratione formale constitutiva dicitur virtutis seu operis illius proprii, consistit objectum formale iustitiae.

— Sic etiam alii theologi philosophique ponunt essentiam iustitiae seu rationem formalem in hac proprietate interna debiti reddendi, v.g. Ambrosius: „iustitia est, inquit, quod unicuique quod suum est tribuit, alienum non vindicat, utilitatem propriam negligit, ut communem aequitatem custodiat.”

1. off. c. — Ita etiam Barrius, aversum quod objectum formale est ratio debiti seu iuris alterius actui sumpta pro facultate exigendi, vel clarius est ratio debiti seu iuris alterius reflexi et reddendi, derivantis à quo actus non potest exigendi. — Ita etiam jurisconsulti ubi de praescriptis iustitiae.

— Item quicquid derivatur ex Philosophia, v. Ethic. 7ma ratio formalis iustitiae consistit in aequalitate prestanda, siquidem dicit naturam iustitiae constituendam in aequalitate rerum servandae, cum... omnia suppositum in his quae ad

justitiam pertinet, licetam ex tunc nominis inest, sicut et omne quod
minus est vocatur dominum. 2. 2. 58. 11. Ergo oportet non motum formale
justitiae est qui non justum et aequala quatenus debetur reddendum et quidem
ad aequalitatem, vel in concreto res aut actus prout stricti debita et ad
aequalitatem reddenda. Et ideo quo magis et particulari aut strictum debitem
et aequalitas eo magis et particularis ac stricta justitia quod demonstrandum
erat. Ergo stat Thesis. -

- Hinc deducitur formam seu rationem proximam justitiae consistere in
ratione justitiae debite quatenus talis; supremam vero ac transcendente formam
seu causam et ideam exemplarem ac prototypicam, seu ideam justitiae in mente
divina ut in archetypo existentem, ultimam velut normam regulamque justitiae.
Principium quoque mundi et cognoscendi exprimitur et ontologicum seu
ontologiam ultimam justitiae, seu justitiam incommutabilem et eternam ipsamque
realissimam ideam in deo. Ex ergo primaria justitia ab illo fonte indifferenti
justitiae in creatis seu justitiae absolute, cum deus sit ipsa essentialis justitia
autentica realissimique sumpta. - Ex hoc principio mundi et cognoscendi
justitiae in deo, derivatur quoque principium deo mundi deo cognoscendi in
mente creatura seu creatura. -

Prop. Principium nimirum mundi et cognoscendi in finem est ipsum objectum
adignatum et subiectum. -

I. Prob. Ex deo derivatur enim justitia per participationem rationis ideoque
justum, quod existentia realis seu objectiva in predictis constitutivis seu objecto
tunc materialitatem formalem, ideo quod existentia in deo realis et objectiva seu
in objecto et subjectiva seu in subiecto per ideam illius et per habitum
mentis ac voluntatis seu naturalem seu acquisitum seu infusum ut alia
virtus, proxima enim ex hoc triplici modo a primaria fonte scilicet deo
justo, seu a justitia in creatis derivatur ac finito modo participatur
justitia creatura. -

- Prob. 2. ab deo justitia. - Etiam tamen multum deo considerata recte justitia, derivationem
signatamque seu impressionem ut in nobis, et deest psalter, regius constat ex
existentia legis naturalis justitiae, seu deo justitiae in omnibus mentibus hominum
populorumque omnis aetatis. - Hoc principium ac criterium justitiae in mente

humana et conscientia moralis seu facultas ac sensus percipiunt ideam et differentiam recti pravique seu iusti et iniusti, et tamper ideam seu conceptum sanctitatis ordinis proindeque illius obligationis seu officii. — Nam in hominem secundum speciem et naturam considerata, facile videtur quod intellectus in eo principia recte et voluntate inclinationes ad bonum honestum. Existit enim et inest in omnium mentibus insita quaedam recte iustique nativa lex, norma, species, ratio et mensura quae nobis quid agendum quid vitandum sit ostendit. Hoc est ratio quam honestatem, iustitiam vel equitatem vocamus, quam intellectu tantum cernimus, quasi causam formamque primariam ordinis moralis rerum humanarum.

— Hoc iustitiae id est immutabilis, certa et perpetua ac universalis ideoque est effectus naturae rationalis, non vero opinabilis vel motivus utilitatis commodi vel voluptatis.

II. Probatio ab experientia. Ut enim corpus non potest non dolere cum vulnus accipit, ita animus perpetuo improbat quodcumque iniustum alicui non tribuitur. — Item quantum coartatur animus de certitudine huius veritatis nempe totum magis ex una parte, ita tantum coartatur ut de perpetuo sentiat iustitiam esse, non minus scilicet ledere potest suum cuique jus debitum tribuere. Haec experientia etiam sollicitissimi homines atque sibi et aliis fatentur. — Eandem formulam primariam iustitiae, seu principium enunciationis evidens et irrefragabile, est ista enuntiatio obiecti formalis seu ius, id est iustum servandum, sicut primarium enunciationis principium moralitatis est pariter: "Bene servandum."

— Ex realitate et excellentia virtutis iustitiae, caput principium enuntiativum est: Iustum cuique tribuere quod est illius iustum. Est igitur quiddam certa et immutabilis lex supra sensum existens ac transcendens omnes alios, non in hominum opinione sed naturae rationali sive divinae sive humanae fundata obiective realiter et in se existens, quod abstractione ab omni propria utilitate spei, sed honestate tantum innixa, velut forma principiorum indelibilis, quid agendum tanquam rectum equum et iustum unicuique sit observandum quid vitandum tanquam malum, inhonestum aut iniustum, ostendit ac imperat.

Nobilissima quoque et utilissima haec recti, honesti, quique norma seu
 justitia, oritur ex supremâ rectitudine et ratione, supremo namque numine
 justitiae remuneratore, in quique vindice justissimo. Omnes enim res
 mortaliū divina inspicit justitia. - Vigilat utrobique supremi numinis
 aequitas. Vigilat justitiae oculus sempiternus. Inconspicuas justitiae oculus
 arbiter et vindex perpetuus rerum vigilat attentus. Manus inultas
 sempiternae vindicat justitiae rigor aliquoties semel sed scrupulosus
 quaerit factorum recti vel decius. Nec Deus est in terris diu esse non
 patitur qui ab immani crudelitate omni humanitatem exuerint.

Optima res quoque in seipsâ virtus. Sola virtus in seâ potestate est;
 omnia proter eam subiecta sunt fortune Dominationi. Omnia alia
 caduca et mobilia sunt; virtus est una altissimi Despici radicebus quae
 nullâ unquam re labefacta potest. In tempestate quiescit et lucet in
 tenebris at pulchra luce manet. Tamen atque heret in patriâ splendetque
 per se semper nec alienis sordibus unquam obsolescit. Divis et quoque
 virtus quâ perdit: qui sunt soli sunt divites, inquit Gallius; soli enim
 possident res fructuosas et sempiternas. - Honestus est virtus, immo honestas
 est iura, nihilque honore et laude dignum proter illam. Nam verum
 decus, inquit Gallius, in virtute positum est. - Sed virtus sepius insectatur
 opprimi tentatur, algot, contemnitur, injuriis iniquitate insolentiaque
 improborum quoque opprimitur non tamen vim opprimentis infamiam.
 Nichilominus colenda propter veram dignitatem, decus summa et honorem
 colenti allatur. Imo colenda retinendaque igitur justitia omni ratione,
 propter tot bona et aurorem suū quoniam excitat in amicis nobilibus et
 ingenuis. Quamquam enim avaritia virtus afficiat non ad se et faciat
 ut diligamus eos in quibus ipsa videtur esse, tamen justitia officit
 id maxime. - Desideri diu justitiâ nulla vera sollicitas utilitas, honor
 aut honestas; enim Socrates ipse philosophus sic affirmabat: et ita prorsus
 existimus bonos beatos, improbos miseros. Attamen debet et temperate
 servanda, in debitis nempe circumstantiis; non autem rigidius ac
 acerbissime scilicet nunquam in boni juris suo cedendo. Compensanda est
 ergo justitia bonitate et magnificentia ex ipso bonitatis, semel fuerit

rigiditas et crudelitas. Convenit enim hominem esse munificum in dando
et non avarum in exigendo, nimis enim se probando equum et facilem
contra se et erga alium; cum licet rigidum esse contra se, inde omni
integritas et dignitas offlaretur in hominem. Deinde eadem paululum
de genere suo non modo liberalis est sed etiam interdum fructuosa;
dignius quoque nobiliter et fortius est pati injuriam quam facere.

Amplicanda igitur toto corde et viribus est justitia, si ut rursus
immobili, fonti salutis, honoris et felicitatis adherere debemus, solo illius
splendori, vero incorruptibilique utilitati ac bonitati ^{amorem velat} auctoritate Fundamentum
quoque est boni privati et publici ac societatis. Quandoquidem Deus
hominem ita informavit, ut suam regni naturam prestantioresque
animi facultates non perficeret aut ad usum aliquem nequeat adhibere
nisi quādam vivendi societate, cum aliis hominibus conjunctus fuerit;
principi igitur omnium virtutum sub hoc respectu est justitia, quā
omnis hominum inter se societas et quasi communitas vite familiarque
ingens continetur. Valde oportet igitur hominem esse justum et quidem
gratis animo et actibus. Nati enim sumus ad justitiam pro nobis scilicet
et pro aliis concivibus, non quatenus homines individui et membra
societatis, sed ut absque illa unitatis vivendo corpus edificemusque sociat-
quor et dissolutum proseret. Atque ad ultimum ergo vite finem non
detrahimus virtuti justitiae bonoque communis studia ac operam dan-
amurque spiritibus obstatibus sola nosse spe infallibili gloriae felicitatisque
omni operante bonum, (Rom. 10) reservato, ab illo summo optimoque
namine qui coronat justitiae si debet est et integer largitor atque restitutor.

[The page contains faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side.]

85

[Faint, illegible handwriting, possibly bleed-through from the reverse side]

80